

Egy színház élete, ragyogása és halála

Beöthy Baba, Fedák Sári, Rátkai Márton, Latabár Árpád, Raskó Géza, Csathó Kálmán, Lázár Ödön, Szabolcs Ernő elmondják emlékeiket a Király Színházról és a „vezérről”

Még öt nap és dobra verik Budapest egyik legszebb emlékét, a Király Színházat. 1903 november 18-án született ez a színház, 1932 október 28-án halt meg és május 6-án adják meg neki a végtisztességet. Vajjon ki veszi meg a színházat? Ki jön majd Beöthy László, Fedák Sári, Petrás Sári, László Juci, Rátkai Ernő, Péchy Erzs, Latabár Árpád, Rátkai Márton és sok-sok művész helyébe? Mi lesz „a vezér” nagy szobrával, a híres Kisfaludy-Strobl-remekművek, amely még mindig ott áll az üres színház kopott-draperiás előcsarnokában. Fog-e még lelkesedéstől mámoros közönség ülni a kihalt nézőtérén és felcsendül-e még egyszer a „Kék tó, tiszta tó” édes-bús melódiája? Ki tudja megmondani ezt?

Az „édestestvér temetése”

Beöthy Lászlóról, a legendás „vezérről” leánya, Beöthy Baba a leghivatottabb beszélni. Elegáns Lógodi uccai lakásán fogadja a sorok íróját. Az előcsarnokban Rákosi Sziidi és Ujházy Ede mellszobrá áll. A szalónban, szemben a bejárattal függ

A „Boldog Színház”-ról beszél Fedák Sári

Hogy mit jelentett Fedák Sári a Király Színháznak, a magyar színészetnek, a kultúrának, azt csak azok tudják igazán megérteni, akik hallották-látták a művésznőt egy-egy nagy szerepében. Lakásán most nagy az izgalom. Régi ruhákat keresnek elő, hiszen Fedák Sári újra színpadra lép. Kis külvárosi színházban járása el híres szerepét, a „Mágnás Miskát” május 6-án, ugyanaznap, amikor a Király Színház átverezik.

— A multkoriban — mondja Fedák Sári — elbandukoltam a Király Színház előtt. Rossz kedvem volt és még hozzá az ég is hamuszínű arccal pityergett. Megálltam egy percre és bizony a falhoz kellett támaszkodnom, hogy el ne döntsenek az érzések. Szeretném elkerülni a szentimentalizmust. Nem olyan időköt élünk, hogy elpuhulva merengjünk a múlton. A mult csak arra való, hogy okuljunk és tanuljunk belőle. Egyszerűen leültem a csodálkozástól, amikor annak idején egy szép napon Beöthy László azzal állított be, hogy „na gyere, megmutatom neked az új színházadat!”... és elvitt bennünket Sziidi névvel a királyuccai Somossy-féle mulatóba, ahol kavicsal felhíntett nézőtérén jártunk. Én akkor a Bob herceg arany trónján ültem a Népszínházban, hát elképzeltél milyen keserű lett a szájam ize a nagy tervek hallatára. A Király Színház azonban tényleg létrejött és azt a csúnya, bájtalan épületet beragyogta a Beöthy László zsenijének vakító fénye. A sajtó még megnyitás előtt elparentálta a Király Színházat... azt írták róla, hogy „halál-színház”... Beöthy mosolygott... „ha nem hagysz el Zsaskó, akkor nincs baj... tudod, vállalni kell!... csak az szállhat ki a túlsó parton, aki az innensőn bezállt!” Milyen igaza volt! Micsoda fantasztikus sikerek helye lett ez a ronda, de nekem olyan nagyon kedves épület! Hát van a mai generációnak csak halavány képzelete is a régi királyszínházi estékről?! Hogy ezek a rozoga falak el tudták bírni a sikereket!

— Ne értsen félre kérem, én nem magamról beszélek. Én nem sirom vissza a multamat, mert az egészre úgy emlékszem vissza, mintha az a színész is én volnék... elmúlt... nem kívánom vissza. Amit... vagyis jobban mondva, amit vissza kívánnék, az Beöthy László. Őt sem önzésből, magamnak kívánom vissza. Az Isten nagyon mélyen sujtotta a magyar színészetet, mikor elvette tőle. Mert szent hitem, hogy a magyar színészet sirtalmasan megfenekelett szekerét, ma egyedül csak Beöthy László tudná hibátlanul kivezetni a kátyúból. Az én szekerem rúdja ebből a mostani színészetből már kifelé áll... tehát nem „haza-beszélek”. Nekem elég volt. Színtelen, puha, energiátlan kormányosok vezetik a magyar színészet hajóját. Nincsenek a helyzet magaslatán. De visszatérve a Ki-

Beöthy László életnagyságú portréja. A vitrinben bársonyokban két karmesteri pálcá. Az egyik kis ébenfabottal dirigálták az „Aranyvirág”-ot a színház megnyitásakor, a másikkal pedig a „János vitéz”-t.

— Nem szívesen beszélek apámról és a színházról ilyen szomorú apropóból — mondja Beöthy Baba —, hiszen az én apám mindig csak alkotott, ami pedig most következik, az már csak rombolás. Talán nem fog közhelynek hatni, ha azt mondom; volt egy nagyon kedves édestestvérem, aki az egész családnak sok örömet és gyönyörűséget szerzett és persze sok bánatot és fájdalmat is. Ezt az édestestvér meghalt fiatalon, amikor még élhetett volna. Ami pedig most következik, az a nagyon szomorú temetés. Sok kedves emléket őrzök a régi nagy Király Színházról, el is mondom egyet. Mint egészen kislány láttam a „János vitéz”-t. Ott ültem apám páholyában a bal kettesben. És amikor az első felvonásban jött a boszorkány, hogy megverje Iluskát, aztán Kukorica Jancsit is puffolni kezdte, sírva fakadtam, hiszen az én keresztanyám János vitéz; Fedák Zsazsa volt. Annyira megijedtem, hogy ki kellett vinni a színházból.

rály Színházra... tudja hogy éltünk mi ott?... „Boldog Színháznak” kellett volna nevezni! Egymás kezét görcsösen fogva, egymást segítve repültünk a sikerek szédítő szárnyán! Olyan előadásokat úgysem látott és nem is fog látni a világ, mint akkor, amikor mi összefogtunk!

— Elsősorban Rátkait, az én öreg Marcimát említem, akivel tizenkilenc hosszú esztendeig egyesült erővel köptük ki egymás mellett a tüdönket a rengeteg újrázástól. Meghatottan ölelem át majd abban a pillanatban, mikor meghúzzák a Király Színház felett a lélekharangot. A második gondolatom Király Ernőé. Kedves, derék, jó Ernő!... nem igaz, hogy lesz még egy olyan, amilyen te voltál! Petrás Sári... Kispetrás!... jaj, hogy belenyilallott a szívembe!... Stoll Károly rendezőnk, tanítómesterünk... De hiszen nem is lehet elkezdni... majdnem mindenki elmúlt, mint ahogy most a Király Színház elműlik... Mi, öreg élők, Marci, aranyos Latabár, derék Raskó Géza, Medgyaszay Vilám... Mimi... kis Iluskám!... mi majd szépen összebörülünk az utolsó kalapácsütésnél és jól kiséjük magunkat! Lásza, nekem már most is előtötte a könny a szememet... pedig erős akartam lenni. Nem pásszol a mostani időkhöz a gyengeség. Se az, hogy önmagunkról annyit beszéljünk. És minél jobban akarunk használni a hazánknak, annál jobban el kell felejtenünk önmagunkról. Ezt Rákosi Jenő mondta nekem egyszer. Persze nekem könnyű volt. Engem mint fiatal kezdő színésznőt, Rákosi Sziidi tanított játszani, Beöthy László tanított színházat igazgatni és Rákosi Jenő tanított magyar színésznőnek lenni! Nekem könnyű volt!

— Azért... tudja a jó Isten, de valahogy az az érzésem, hogy csak az öreg, rozoga épület hal meg. A Király Színház még fel fog támadni. Majd egy más épületben! Úgy érzem, hogy most van itt ennek az ideje és most van itt erre a legnagyobb szükség!

Nagyon fáj kimondanom: te halott vagy...

Rátkai Márton 25 évig volt a Király Színház tagja. Most a Művész Színházban, próba közben beszélgetünk. A meghatódástól fátyolos hangon mondja:

— Nehéz, nagyon nehéz feladat elmondani a Király Színház dicsőséges életét, felsorakoztatni azokat a darabokat, dalokat, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy a Király Színház a világ első három operettszínháza között emlegessék: a londoni „Daylis”, az „An der Wien” és a Király Színház, vagy ahogy külföldiek mondták „Királyi Színház”. Én már a nagysikerű „János vitéz” után kerültem oda. Akkor a színház már meg volt alapozva. Sorsát eldöntötte a „János vitéz”.

Addig minden darabja csak félsiker volt. Segített a hitelt megszerezni, amíg aztán a „János vitéz”-zel korlátlan hitelt nyert és rohant előre a sikerek olyan csúcsa felé, amely az ország, a nemzet színész-történetében példátlan magasságot ért el. Onnan indultak ki a slágerek és váltak népszerűkké minden más segítőeszköz nélkül. Mert akkor még nem volt rádió, csak gramofon és verki... És ezek a melódiák mégis olyan népszerűkké váltak, hogy még ma is éneklük őket. Íróit, zeneszerzőit csak úgy, mint a színészeit európaszerzte ismerték és nem volt közöttük olyan, akit ne vittek volna külföldre. Siker és tetézett siker volt hosszú időken keresztül. Irigylet ember volt az, aki valamilyen szorosabb vonatkozásban állott a színházzal. Boldog és gondtalan nevetéstől, daltól hangos szegény Király Színház. Ma ott áll, mint egy öreg énekes, ki hangját veszítette. Hideg nézőtérét már kifosztotta a csőd, és most hiénák fognak megjelenni, hogy széthordják azt, ami még megmaradt. Drága jó Király Színházam — Rátkainak most könny futja el a szemét. — Nagyon fáj kimondanom: te halott vagy, de emlékeinkben csak úgy megmaradsz, mint az egyetlen Beöthy László és az a gárda, amely az ő nevelése volt.

„De sok minden megváltozott azóta...”

Ki felejtette el azok közül, akik most e sorokat olvassák — Latabár Árpádot? Ki nem emlékszik ragyogó alakítására a „Repülj fecském”-ben, a „Balkáni hercegnő”-ben, a „Leányvásár”-ban. A színigazgatók most kissé kegyetlenül bántanak vele, amikor ezt a kitűnő színészt nem juttatják neki való szerephez, hiszen ő még most is, a mi kedves, jó Latyink, aki fiatalos hévvel beszél a régmúlt időről.

— Egy-egy gyöngyszem az életemben: Fedák, László, Petrás és Péchy Erzs. Ki felejtetheti el ezt a négy művésznőt? De nemcsak örölkük kell beszélnem, hanem a legjobb partnerről, Rátkai Marciról, a drága Király Ernőről és a többi kollégákról.

Szinte áhitattal ejti ki Latabár Árpád a „Vezér” nevét. — Olyan nagy ember, mint Beöthy László — mondja, nem lesz többé. A művész felesége, aki eddig figyelemmel

A nagy mult három tanuja

Csathó Kálmánnak, a kitűnő írónak is van némi szerepe a színház történetében. 1925-ben az Unio, az a pénzcsoport, amelynek a Király Színház is tulajdona volt, kényszerezésébe került. A bíróság Csathó Kálmánra bízta a színházba vagyongazdálkodást.

— A „Régi jó Budapest”-et játszották akkor nagy sikerrel. A színészek ép olyan lelkesedéssel dolgoztak, mintha még mindig Beöthy László lett volna a vezetőjük. Később kiadtam bérbe a színházat Lázár Ödönnek.

Eleinte Beöthy tikára volt, később pedig kitűnő igazgatója lett a színháznak Lázár Ödön.

— Én adtam elő — mondja most — az első revüoperettet. „Mersz-e Mária” volt a címe. Sokan fognak még emlékezni erre a sikerre. Péchy Erzsé volt akkor a főszerep, Bárony Rózi, mint szubrett mutatkozott be a darabban a közönségnek, Vály Ilona és Rátkai Márton is játszottak benne. Nehéz dolog volt akkor színházat vezetni. A napi rezi 3400 pengő volt. Tizenkét hónapig fizettem abban az időben a tagokat, hiszen ha felleptidijas rendszer lett volna, én még ma is igazgató volnék. Beöthy Lászlóra terelődik a szó.

— Egyenes, őszinte férfi volt. Sohasem tett színész között semiféle különbséget. A forradalom utáni zavaros időkben Gere Zsiga, egyik tagunk, küldöttség élén kereste fel Beöthyt és arra kérte, hogy zsidó színészeket ne szerződtessen. A Vezér felháborodottan csapott az asztalra. „A színész vallása a tehetsége” — mondta. — Még csak azt a történetet szeretném elmondani, hogy amikor Beöthyt a kommunálattól elcsapták, miúgyjünk nevé-

hallgatta a beszélgetést, most egy régi levelet keres elő, amelyet Beöthy László írt Latabárnak, akkor, amikor már nem volt a színház igazgatója:

Kedves Latyim!

Olvasom mindenütt és hallom mindenfelől, hogy egy új szerepében nevezetes sikere van. Azt mondják, hogy az Önben rejtőző jeles karakterszínész és igazi emberábrázoló, akit én minden operettmóka mögött állandóan láttam és sokszor meg is láttam magában, ezúttal kitör és eget kér. Ennek a színész-égnek egy részét, az együttműködött barát és művésztárs szeretetét, lelkes üdvözetét, meghatót kézzelrörítést küldöm itt Önnek. Fájdalom, nem szerezhetem meg magamnak azt az örömet, hogy a Király Színházban megnézzem (már nem ismerem a járást, félek, hogy nem találják oda), de itt az íróasztalom mellett, a régi barátság szemével látom maszkját, a régi vonzalom jutlevelével halom a hangját s a régi szeretet csendes, szóltan ölelésével köszöntöm.

Az ön öreg igazgatója
Beöthy László

— Ilyen volt Beöthy László — mondja szomorúan Latabár. — Milyen mások má az emberek. Megszűntek a Kálmán-, a Latabár-operettek, Jakoby zenéje már nem hangzik ismerősen. Régen olyan darabokat játszottak, melyben szerepelt egy bonviván, egy táncoskomikus és egy operettbuffó: Király Ernő, Rátkai Márton, Latabár Árpád és két primadonna, Fedák Zsazsa, meg Petrás Sári... és még a századik előadásra is egy héttel előbb váltotta meg jegyét a drága pesti közönség. De sok minden megváltozott azóta...

Várja a pesti közönség és a régi gárda...

Raskó Géza első baritonistája volt a színháznak. Több, mint huszonöt évig szerepelt a szebbnél-szebb operettekben. Híres szerepe volt Niki, a „Varázskeringő”-ben.

— Ezt a szerepet — mondja Raskó — Ráthonyi Ákos hagyta rám örökségül.

Arra a kérdésre, hogy melyik a legszebb emléke a Király Színházzal kapcsolatban, így válaszol:

— A kommunálattól Beöthy László elhagyta a színházat és elutazott Lontói birtokára. Amikor a terrórnak vége volt, engem kértek meg kollégáim, hogy értesítem a „Vezér”-t, hogy jöhet már, várja őt a pesti közönség és a régi gárda. Telefónálni abban az időben nem lehetett. Én tehát elutaztam Lontóra; rossz volt abban az időben a vasútszösszeköttetés is, úgy hogy 24 órai gyaloglás után tudtam csak üdvözölni a „Vezér”-t. Amikor megtudta a jó hírt, meghatottan ölelt meg és ezt mondta: „Nem felejttem én ezt el soha neked.” És tényleg két nap mulva Beöthy László ismét ott áll a direktori vörös bársony karosszékben, amelyben nagyobb ember azóta sem foglalt helyet.

ben Szirmay Imre beszélt egy forró este a közönséghez, olyan lelkesen, hogy az egész nézőtér percekig ünnepelte a direktort, a mi Vezérünket. Beöthy pedig ott állt az egyik páholyban és meghatottságtól könnyezett. — Régen volt! Azóta sok minden megváltozott.

— Hát mostan tényleg elárvazott a Szegény Király Színház.

Szabolcs Ernő 1913-ban mint színész került Beöthyhez. Kitűnő szerepet kapott a „Sybil”-ben. Bocsakot, a hoteltulajdonost alakította.

— Molnár Ferenc maszkírozott ki, ebben a szerepemben — emlékezik vissza Szabolcs. — Hosszú szakállt ragasztott fel. Hogy mérgeződtek később ezért a vidéki társulatok, ahol az a szokás, hogy ugyanolyan maszkban játsszák a darabot, mint a pesti színházokban.

Szabolcs is, mint a többiek, Beöthyről kezd beszélni.

— Mint rendező is egyike volt a legnagyobbaknak. Érdekes, hogy három nappal a „Sybil” házfőpróbája előtt az első felvonás után elküldte a nézőtérre: „Felhúzni a függőnyt.” Mi csodálkozva néztünk rá. Hát Király Ernő nem jön ki az első felvonásban? Nem — hangzott a válasz. Az nem lehet — mondta a Vezér. És akkor 3 nappal a főpróba előtt átíratta az egész jelenetet, úgyhogy Királynak már az első felvonásban is szerepe legyen.

Egy szép pesti álom emlékeit rögzítik le ezek a sorok. Az álom elmúlt. Ami megmaradt: a rideg valóság. Egy dátum, Május 6. Az árverés.

Vajda Pál Sándor